

E P I L O G

(Odlomak)

Bio je to dan svetliji od drugih. Grobar je uskočio u grobnicu prvi put po danu, a lice mu je blistalo.

— Rahelo! — vikao je još odozgo sa zemlje, gledao dole. — Rahelo, sve je svršeno! Oslobođeni smo! Nema više Nemaca i sada najzad možeš gore!

Onda joj je pružio obe ruke:

— Hajde, Rahelo, zar ne shvataš? Nemaš više čega da se plašiš! Gore su naši! Oslobođeni smo, Rahelo! Hajde gore! Tamo je sloboda! Požuri, čekaju nas!

— Ne razumem! Ko nas čeka? Švabe?

— Nema više Švaba, Rahelo, zar ne razumeš? I nema više straha! Hajde, požuri, Rahelo! Moji prijatelji nas čekaju...

— Tvoji prijatelji? Ti nikada nisi imao prijatelje!

— Jer nisam znao za ljubav, ali otkako sam zavoleo tebe, zavoleo sam i ljude. Jedna ljubav stvara drugu. Hodi, Rahelo, iskupili su se gore, nestrpljivi da te vide, da vide moju nevestu... Rekao sam im da sam te ovde krio tri godine i željni su da te vide! Požuri, Rahelo!

Popeo se prvi gore.

Oko grobnice bili su iskupljeni grobari i kandilarke. Niko od njih nije verovao Grobarevim rečima da je godinama dole u grobnici krio svoju nevestu, ali su svi nestrpljivo iščekivali šta će se sada dogoditi. U stvari, bili su ubeđeni da se ništa neće ni desiti. Grobar je oduvek bio čudan, ali u poslednje vreme su imali utisak da je s njim gotovo. Taj visoki, muževni čovek, nije se dopadao ljudima. Žene su ga, doduše, pogledale ispod oka, mnoge nisu ni prikrivale želju, ali su ga se svi pribojavali. Uvek je bio tako namrgođen i nepristupačan. Ali, poslednjih godina, s njim se nešto dogodilo što je svima palo u oči. Mrzovolja kao da je za uvek nestala s njegovog lica, a osmejak je stalno lebdeo na njegovim sočnim ustima. Bio bi gotovo kao i svi drugi ljudi, da samo nije bilo tog

većitog osmejkivanja. Grobari i kandilarke gotovo su se više pribojavali tog neobičnog osmejkivanja nego ranije namrgođenosti.

— Ispruži ruke, Rahelo!

Grobar je klečao na zemlji s rukama zagnjurenim u mrak grobnice. Bio je neobično snažan i kad je u svojim rukama osetio uske, meke šake, napregao je svu snagu i slabašno telo izvukao napolje.

Potom se pobedonosno okrenuo grobarima i kandilankama.

— Evo, — rekao je svečanim glasom koji kao da nije bio njegov, — ovo je moja Rahela!

Muškarci i žene brzo su izmenjali poglede, a zatim ih oborili sve do zemlje.

— Ovo je Rahela Peleš! Reci im da si ti Rahela Peleš!

— Ja sam Rahela Peleš!

Ljudi su nanovo podigli poglede. Taj neobični, mali muškarac u ženskoj prljavoj haljini i duge kose koja je pala na pleća imao je zaista glas žene. A ipak, crte njegovog lica bile su oštre i muške. Ponovo su se zgedali grobari i kandilarke, ništa ne shvatajući, ali već ponešto naslućujući.

— Ja sam Rahela Peleš! — ponovio je tanušni ženski glas, a zatim se čuo drugi, dubok i muževan.

— A ja sam Leon Šalamon!

Ljudi više nisu smeli da pogledaju jedni druge u oči i verovatno zato svi su pogledali grobara.

A on se i dalje smeškao, držeći za ruku malog muškarca u ženskoj haljini.

— To je moja Rahela! — ponovio je još jednom grobar. Onđa je obgrlio čovečuljka i s njim zajedno zakoračio prema gomili radoznalaca. Ljudi se razdvojiše da bi im napravili prolaz, pa pođuše za njima.

Nikada ni jedna tužnija povorka nije prošla tim grobljanskim stazama. Pošto su shvatili dvostruku dramu, žene su prve zaplakale.

S vremena na vreme grobar bi se osvrnuo i sve ih obuhvatio svojim sjajnim pogledom i još šire se osmehnuo...